

Dr. Cyril Stejskal,

Školní rádce (psycholog).

(Návrh subkomise PSP při Ústředním spolku českoslov. profesorů.)*)

Zvýšený a plánovitý zřetel k osobitosti žáků, zdůrazněný v nových osnovách pro střední školy (zejména v úvodu k jejich poznámkám), vede k tomu, aby se vedle všech učitelských sil někdo z profesorského sboru soustředěně věnoval úkolům odtud vyplývajícím. To jest školní rádce (školní psycholog). Jeho úkoly jsou hlavně tyto:

A. Obecné.

1. Pomáhá uskutečňovati zásadu, že střední škola je škola výběrová, určená jen pro děti nadprůměrné nebo aspoň se schopnostmi spolehlivě průměrnými. Jako člen komise pro přijímání nových žáků do I. tř. dbá, aby na ústav byli přijati žáci opravdu schopní a slibní. Proto kombinuje a prohlubuje všechny prostředky, které umožňují zadržení hned při vstupu žáky méně způsobilé a nezpůsobilé. Obdobným způsobem se účastní při přestupu žáků z měšťanské školy do dalších tříd.

2. Pomáhá třídním založiti a doplňovati osobní listy žáků, aby významné poznatky o každém byly zapisovány podrobně a soustavně. Jen z takových zápisů lze vytěžiti výklad chování a prospěchu každého žáka.

3. Ředitel jej může pověřiti, aby ho zastupoval jako svědek při rozhodných zkouškách (semestrálních, opravných a postupných), aby byl zaručen psychologicky správný postup a forma zkoušky. Jest žádoucí, aby si jej k témuž účelu zvali i zkoušející sami, tuší-li, že zkouška nepůjde hladce.

4. Jest rádcem žákům, kteří se chystají opustiti ústav. Zprostředkuje hladký přechod těm, kteří se neosvědčili, na měšťanskou školu. Kvartánům a žákům poslední třídy dává první potřebnou orientaci o jejich dalších možnostech povolání a sjednává jim odborné vyšetření a zevrubnější informace ve studentské poradně.

5. V dohodě s profesorem přírodopisu podává v potřebný čas vhodnou formou dospívajícím studentům poučení o pohlavních otázkách.

*) Základní myšlenky tohoto návrhu zrály řádku let, jak se — souběžně se školní praxí — rozvíjela má činnost v Pedagogickém ústavu, a rostly vlastní zkušenosti i rozhled po cizině. V elaborátu jsou také zachyceny cenné náměty z naší diskuse v subkomisi PSP. Návrh v předložené podobě byl v celku i v jednotlivostech schválen subkomisí i plnem PSP a také přednesen na valné schůzi ÚSČP.

B. V jednotlivých případech.

6. Na výzvu ředitele, na pozvání třídního nebo na žádost rodičů hledí objektivně objasnit příčiny náhlého poklesu nebo trvalého neprospěchu jednotlivých žáků.

7. Obdobné psychologicko-sociální šetření zahájí, aby vystihl nápadné chování nebo prudkou změnu v chování některého žáka.

8. Dopustí-li se žák vážnějšího provinění, účastní se školní rádce v každém případě vyšetřování, a to od samého počátku. Jeho úvaha záleží v tom, aby

a) nestranně objasnil motivy činu a jeho příčiny vnitřní a vnější;

b) dbal, aby se výslech obviněného i svědků dal podle pravidel, vytěžených z psychologie svědectví a soudního řízení;

c) při poradě uvedl všechny okolnosti, důležité pro spravedlivé posouzení činu.

9. V složitých případech, zvláště takových, kde lze pomyslet na duševní úchylnost žákovu, postará se, aby žák byl včas vyšetřen odborníkem nebo v Pedologickém ústavu, je-li po ruce.

Jak patrně, záleží úloha školního rádce v tom, aby prakticky uplatňoval ve školském životě prohloubenou znalost a pochopení žáků. Výzkumy provádí, jen pokud jsou nezbytné pro objasnění některého místního problému a svými výsledky mají zpětně sloužit školské praxi. Žáci jsou školnímu rádci předmětem nikoli teoretického výzkumu, nýbrž oddané péče, stávené na základech hlubšího poznání.

Když byla v cizině zaváděna instituce školního psychologa, narážela zprvu namnoze na nedůvěru. Proti ní bylo stavěno honosné heslo: Každý učitel svým vlastním školním psychologem! Každý nastávající učitel má podle toho býti vybaven takovým psychologickým vzděláním, aby si sám stačil na úkoly svrchu vypočtené. I my usilujeme o to, aby se profesorskému dorostu dostávalo vydatnější psychologické a pedagogické průpravy. Ale potrvá ještě dlouhá léta, než všichni členové profesorských sborů projdou požadovaným psychologicko-pedagogickým výcvikem — a ani potom nebude funkce školního rádce zbytečná. Psychologická znalost žactva se zřetelně vytváří ve třech vrstvách. Každý příští profesor si osvojí při své pedagogické přípravě z psychologie nutné minimum. Školní psychologický rádce představuje druhý stupeň, s orientací už pronikavější; jest obdobou asi praktického lékaře. Třetí stupeň tvoří odborné ústavy pro výzkum mládeže (studentské poradny, pedologické ústavy, psychotechnické ú-

stavy, kliniky). Toto přirozené rozvrstvení se nepochybně ustálí i u nás. K zřízení zvláštní funkce školního rádce dospíváme tedy organicky, vývojovou diferenciací, jako se už dříve ukázalo účelným, aby sbor soustředil sociální péči do rukou sociálního důvěrníka a správce knihovny pauperum, a jako nedaleká doba bezpochyby vytvoří pro výchovné úkoly pořadatele výchovných podniků.

Školní rádce není pouhým „měřičem schopností“ ve službách výběrové školy. Má viděti hlouběji, zejména v nápadných individuálních případech, kdy je potřeba vyšetřiti jednak tělesný stav, jednak rodinné výchovné ovzduší a ostatní vnější vlivy. Nejvíce volá po odbornějším zásahu dosavadní praxe školního disciplinárního vyšetřování. Vždyť tu zhusta týž profesor (třídní) jest žalobcem, vyšetřujícím soudcem i navrhovatelem trestu zároveň — stav to už déle neudržitelný v době, kdy pro ostatní mládež platí nový zákon o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11. března 1931.

Rozhodující jest otázka, kdo a pro jaké schopnosti jest povolán k tomu, aby se stal školním rádcem. Odpověď může zníti krátce: *Vir bonus, psychologiae peritus*. Primum necessarium jest tudíž jeho *ethos*, jeho lidský poměr k žákům a taktní vztah k řediteli a ostatním členům sboru. Svou dosavadní práci musí si získati důvěru obou stran, profesorů i žactva. Na každém snad ústavu je dnes už profesor, „táta studentů“, k němuž se mladí utíkají v těžkých chvílích o radu. Požívá jejich důvěry, třeba jim nijak nelichotí, ani neslevuje v povinnostech. Ve sboru se těší vážnosti pro svou opravdovost. Toho si tedy i ostatní profesori pozvou v nemilých situacích jako vítaného pomocníka. O tom není pochyby, že jeho postavení je velmi delikátní. Zdánlivě někdy bude státi jakoby mezi oběma stranami; ve skutečnosti bude svou službou v duchu nové školy mířiti k vyšší synthese obou stran v demokratickou školskou obec, kde nade vše platí pravda. Jedním z jeho nesnadných úkolů bude účast při disciplinárním vyšetřování. Tu automaticky nastupuje jednak jako důvěrník sboru, povinný chrániti školský řád, jednak jako zastávce obviněného. Ale v tom je právě podstatný rozdíl mezi obhájcem na soudu a školním rádcem: svou obhajobou nekryje zřejmé provinění stůj co stůj; naopak, vyvíjí mravní vliv na obviněného, aby se veřejně přiznal k činu, s nímž se mu důvěrně svěřil. Při tom však pečuje o to, aby nedošlo k nějakému opomenutí nebo ukvapenosti ať při výslechu, či při jednání o trestu, a ve vhodné chvíli podá svůj výklad o polehčujících okolnostech, které objektivně zjistil. — Z několika důvodů jeví se vý-

hodnější, aby funkce sociálního důvěrníka pro nemajetné a školního rádce byla spojena v jedné osobě.

Způsobilost pro tuto delikátní činnost nezaručuje už samo sebou vysvědčení o státní zkoušce z filosofie jako učebního oboru. Třeba je velmi žádoucí, přece nutno přiznati, že teoretické psychologické vědění nezaručuje vždy též psychologický takt a jemnou dovednost skladně působiti na lidi. Ovšem, aby si školní rádcové rozšířili a prohloubili svůj rozhled v psychologii a pedologických disciplínách vůbec i jejich užití, jsou časté odborné kursy pro ně nezbytné.

Funkce školního rádce spočívá tedy veskrze na důvěře celého ústavu. Z toho je jasné, že nemůže býti svěřována úředním jmenováním, nýbrž zas jen svobodnou volbou sboru a ředitele. Je žádoucí, aby se při tom přihlíželo též k smýšlení žactva; kde mluví za žactvo dobře vedená samospráva, nebude to nesnadné. Nevylučuje se, že by na některém ústavu mohl býti školním rádcem také ředitel.

Instituci školního rádce není ani radno kodifikovati a nařizovati úředně. Jako na př. rodičovské sdružení, i ona patří cele do vnitřní samosprávy ústavu. Ministerstvo na přímý podnět ÚSČP ji v duchu nových osnov a výnosů zato tím vřeleji doporučuje. Tak jest zaručen přirozený vývoj této instituce. Nebude uvedena v život všude naráz, ani v tom plném rozsahu, jak byl nahoře vytýčen; přirozený výběr, zkušenosti s osobami a místní poměry nechť rozhodují především! Bude věci jen na prospěch, vyrosteli školní rádce ze sboru postupně, vlastní prací, bude-li se povlovně včleňovati do školského organismu. Tak nejjistěji přeladí veřejné mínění a počáteční nedůvěru a dojde si obecného uznání. A dále bylo by si jen přát, aby se na velikých ústavech dělili o rozsáhlou práci dva školní rádcové. Zvláště na ústavech koedukačních.

Jestliže úřad přímo neustanovuje školního rádce, není tím řečeno, že o něj ani nedbá a neuznává jeho práci. Nebylo by arci vhodné, aby funkce školního rádce byla peněžitě honorována. Zato je nezbytné, aby školní rádce dostal úlevu od polovice vyučovací povinnosti, nikoli jako odměnu, nýbrž jako podmínku rozvíti a provádění rozsáhlé činnosti. Doporučuje se také, má-li osobně znáti žactvo ústavu, aby každý rok střídal třídy, v nichž učí, hlavně aby měl příležitost postupně poznati jako učitel třídy nižšího stupně.